

Handout Teorie práva seminář – Interpretace práva

Interpretace = činnost směřující ke zjištění obsahu právních norem vyjádřených v pramenech práva

Druhy výkladu podle subjektu, který výklad provádí:

1. nezávazný výklad

- a. **laický (soukromý)** - v podstatě kdokoli se schopností číst s porozuměním a racionálně přemýšlet
- b. **doktrinální** - podávají právní vědci - akademici (v monografiích, komentářích k právním předpisům, učebnicím apod.), není závazný, často význam pro soudy v rámci soudního rozhodování

2. závazný výklad

- a. **aplikační (výklad orgánu aplikujícího právo)** - obsažen v odůvodněních soudních nebo správních rozhodnutí, právně závazný inter partes – tedy pro účastníky daného řízení
- b. **judikatura** – tzv. konstantní (či ustálená) judikatura = akceptovaný a v praxi běžně používaný výklad práva soudy - vliv a význam ustálené judikatury stále větší (normativní, argumentační závaznost), potřeba však odlišit od tzv. precedenčního systému (USA).
- c. **oficiální** - podává nadřízený subjekt pro subjekty, které mu jsou podřízené (obvyklé zejména v rámci soustavy správních úřadů) zpravidla formou normativních nebo individuálních interních instrukcí
- d. **autentický** - podává ten, kdo interpretovanou právní normu vydal (málo časté)
- e. **legální** - právní normou zmocněn někdo, kdo interpretovanou právní normu nevydal – ten má pak pravomoc k závaznému výkladu

Metody výkladu

Jazykový výklad

= výklad právního jazyka, v němž je vyjádřena právní norma (nositelem PN je právní předpis)

- často základní a výchozí metoda interpretace
- při jazykovém výkladu práva vykládáme texty (právních předpisů) podle jejich znění tak, jak chápeme jejich jednotlivá slova a věty (zákonnému ustanovení totiž nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov, struktury vět apod.)
- **obecně platí tato pravidla:**
 - není-li důvod přiřazovat termínu specifický právní význam, rozumíme mu ve smyslu obecného spisovného jazyka
 - pokud je význam v právním jazyce odlišný, může tak zákonodárce učinit např. prostřednictvím legální definice pojmu, kde pojem pro právo vymezí (pojem pak má obsah dle této definice)
 - definice termínu v jednom normativním právním aktu není automaticky aplikovatelná v jiných normativních právních aktech
 - odborné výrazy vnímáme ve smyslu, jaký mají v příslušné odborné sféře (např. v biochemii)
- pokud je text jasný, není třeba složitějších interpretačních postupů
- často však prostý jazykový výklad nepostačuje - je nutné jej doplnit (např.) o systematický, logický, teleologický výklad apod.

- viz Ústavní soud – „*Soud přitom není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku.*“
- dále Ústavní soud – „*Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu.*“
- jazykový výklad:
 - **restriktivní**
 - jde o výklad, kdy rozsah právní normy je užší, než by se zdálo z textu právní normy (tj. jenom za užití jazykového výkladu)
 - příklad: Ústava čl. 62: Prezident jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu. ÚS rozhodl, že jmenovat předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu může pouze ze soudců Nejvyššího soudu striktní
 - **doslovný, adekvátní**
 - nejvíce odpovídá skutečnému obsahu interpretované právní normy
 - jestliže interpretujeme právní pojem striktně, v podstatě ponecháváme všem jeho pojmovým znakům jejich běžné ustálené významy, které v právní komunikaci mají
 - **extenzivní**
 - rozsah právní normy je širší, než by na první pohled vyplývalo z jazykového znění textu
 - příklad: u trestného činu porušení domovní svobody je domem myslí nejenom dům, ale i zahrada, pokud je řádně oplocena apod.

Systematický výklad

- vychází z toho, že každý právní předpis je součástí nějakého většího celku – právního řádu.
 - v něm jsou informace strukturované podle určitých zákonitostí
 - s využitím tohoto systému můžeme o určitém pojmu zjistit spoustu dalších informací podle jeho pozice v daném řádu
 - příklad: V části nového občanského zákoníku nazvané „Věci a jejich rozdělení“ najdeme část, která se věnuje cennému papíru jako objektu právních vztahů. Z toho lze podle systematického výkladu dovodit, že cenný papír je věc (přestože to není v novém OZ nikde výslovně uvedeno).
- při výkladu normy se využívá **vnější a vnitřní systematiky**
 - **Vnější:** Zohledňuje se určitý normativní právní text, právní odvětví, souvislost s mezinárodním právem
 - **Vnitřní:** Vztahy mezi právními normami celého právního textu - Vychází se ze zařazení právního pojmu do právní věty, určitého odstavce, zařazení do určitého paragrafu nebo článku
- právní řád je hierarchicky uspořádán – PN nižší právní síly by měla být vykládána v souladu s PN vyšší právní síly – většinou PN vyšší právní síly abstraktnější a PN nižší právní síly konkrétnější (poskytují specifikaci obecné normě vyšší právní síly) – z toho vyplývá požadavek **konformity (souladnosti) výkladu PN** – soulad výkladu PN s PN výše postavenými
- z toho plyne několik dalších **principů konformity**:
 - princip ústavně konformního výkladu - každá PN vnitrostátního práva musí být vykládána v souladu s ústavním pořádkem
 - princip eurokonformního výkladu - každá PN vnitrostátního práva musí být vykládána v souladu s právem EU tam, kde se tyto právní normy překrývají

- princip souladu se zákonem (zákonosti) – výklad všech norem nižšího stupně nežli zákon musí být v souladu se zákonnými PN
- **řešení konfliktů** (kolize) PN: pokud jsou dvě PN v kolizi, existují výkladová pravidla
 - podle právní síly – *lex superior derogat legi inferiori* (PN nižší právní síly musí ustoupit)
 - podle aplikační přednosti – viz čl. 10 Ústavy – mezinárodní smlouvy (ratifikované, schválené parlamentem, vyhlášené ve sbírce) mají tzv. aplikační přednost před zákonem
 - podle časového působení – *lex posterior derogat legi priori* – později vydaná PN má přednost před PN, která byla vydána před ní – předpoklad, že pokud byla vydána PN novější, zákonodárce chtěl tu předchozí změnit a ta už nemá platit – typicky novelizace zákonů (platí novela)
 - podle speciality – *lex specialis derogat legi generali* – PN obecnější ustoupí PN konkrétnější, která práva a povinnosti upravuje více do hloubky
 - ! kombinace časového hlediska a speciality:
 - pozdější obecné pravidlo nemá přednost před dřívějším pravidlem zvláštním – *lex posterior generalis non derogat legi priori specialis*
 - pozdější pravidlo zvláštní má přednost před pravidlem obecným – *lex posterior specialis derogat legi priori generali*

Teleologický výklad (telos = to, kvůli čemu se něco děje)

- pracuje s účelem a smyslem NPA (zohlednit účel NPA pomáhá naplňovat cíle právní regulace) - míří k nalezení výkladu, který odpovídá účelu a smyslu právního textu
- nejedná se o jednotnou výkladovou proceduru, ale o různé právní argumenty, které poukazují na racionalitu práva (každý právní výklad by měl být racionální, proto se jinak tato argumentace nazývá *ratio legis*)
- zohledněním umožňujeme interpretovi vybrat správný interpretační závěr - překonáme sémantické hranice výkladu
- ale! teleologický výklad by neměl nikdy přesáhnout mantinely zákazu libovůle při interpretaci, nesmí svévolně nahrazovat obsah normativního textu svým vlastním právním názorem
- rozlišujeme: (vedou se diskuze o tom, která forma teologie je významnější pro potřebu právní praxe - obě formy jsou užívány, v posledních desetiletích lze zaznamenat příklon spíše k objektivně teologickému výkladu)
 - **subjektivní (historický)**
 - interpret zohledňuje hledisko normotvůrce a používá záměry či úmysly zákonodárce a to v době, kdy byl daný předpis vydán
 - **objektivní (aktuální)**
 - interpret zohledňuje aktuální výkladovou situaci (tj. nikoli už pouze normotvůrce, ale také obecně veřejnosti, popř. ideálního normotvůrce znajícího nynější společenské podmínky) a snaží se najít aktuální smysl právního textu (racionální právní obsah s ohledem na současnost)
- teleologie a jazykový výklad – teleologický výklad umožňuje na základě dobrých důvodů překonat hranice právních pojmů užitých v textu a dospět k významu, podmíněnému účelem, s nímž je text konfrontován
 - **teleologická redukce** - omezení výkladu (vyloučení určité skutečnosti) – např. v případech, kdy nějaká skutečnost podle jazykového výkladu s určitostí spadá

pod rozsah právní normy, ale právní norma není na tento případ aplikována, protože by to odporovalo jejímu účelu a smyslu

- **teleologická extenze** - rozšíření výkladu (výkladový postup vede k rozšíření jazykového významu)
- **reductionis ad absurdum** – prokázání nepřijatelnosti interpretačního výsledku dovedením ho až do nepřijatelných (absurdních) krajností, tyto krajní meze by totiž zjevně neodpovídaly účelu a smyslu

Logický výklad (logos = rozum)

- využíváme pravidel formální logiky (právní logika - pravidla pro určení logické správnosti právního závěru)
- základní postupy:
 1. **Dedukce** - z obecné věty vyvozujeme větu konkrétní - logicky silný úsudek, pokud se opírá o platné premisy (pokud jsou pravdivé premisy, je zaručeně pravdivý i závěr)
 2. **Indukce** - z konkrétní věty vyvozujeme větu obecnou - dovozujeme, že tuto vlastnost mají všechny nadřazené pojmy (nebo určitá skupina z nich) - logicky slabý úsudek, neboť nelze s jistotou říci, že vlastnost jednoho prvku budou mít všechny prvky v množině (vždy je bude jednat pouze o pravděpodobnost)
 3. **Analogie** – dovozování, typ induktivního (spojovacího) úsudku
 - dovozujeme, že pokud platí něco pro A, pak to platí i pro B za předpokladu, že jsou si podobné - síla argumentu je odvislá od dostatečného odůvodnění podobnosti
 - vyloučena zejména pokud A představuje výjimku z obecného pravidla
 - **formy analogie:**
 - *analogie legis* – zákonem – na případ zákonem neřešený se aplikuje právní norma, která je obsažena ve stejném zákoně a která upravuje skutkovou podstatu nejpodobnější
 - *analogie juris* – právem – není-li možná legis, lze aplikovat právní zásady příslušného právního odvětví nebo obecné právní zásady stejné pro celý právní řád
 - další typizované formy „logických“ argumentů
 - *argumentum a similitudine* (důkaz podobnosti)
 - *argumentum a fortiori* (argument „silou“ podobnosti)
 - *a maiori ad minus* – od většího k menšímu – často u PN opravňujících, dovolujících – pokud je dovoleno právní jednání z nějakého ohledu problematictější (např. nebezpečnější), tím spíše bude dovoleno i chování podobné, avšak méně škodlivé
 - *a minori ad maius* – od menšího k většímu – často u PN zakazujících – pokud je zakázáno nějaké jednání, které je méně škodlivé, tím spíše bude zakázáno také právní jednání podobné, které je více škodlivé

Historický výklad

- každý NPA je dějinnou skutečností a má historický kontext
- otázka, zda se má zkoumat vůle historického zákonodárce nebo to, co skutečně bylo zakotveno do právního předpisu (tzv. vůle zákona)
- různé druhy historického výkladu – jednoduchý historický výklad x historický výklad dokládá účel zákona (*ratio legis* = subjektivní teleologický výklad) – tento se používá více a má větší argumentační váhu

- centrální pojem – *occasio legis* = okolnosti, které provázely normotvůrce při vydání NPA
- prameny jsou tzv. důvodové zprávy a sněmovní tisky, právní literatura (když se z nich vychází, je třeba dát pozor na to, zda dokumenty svým obsahem odpovídají výslednému schválenému znění)
- při řešení výkladu textu hraje roli časový úsek mezi vznikem a výkladem textu, dále kontinuita právního prostředí apod.

Komparativní výklad

- argumentace opírající se o porovnání stejných institutů v jiných právních řádech (srovnání podobností, odlišností ...)
- vhodné komparovat pouze právní řády, které mají podobné hodnotové zakotvení
- má pouze podpůrnou funkci (větší význam při interpretaci mezinárodního nebo ústavního práva)